

Sodomam, et tamen in alterius capitis initio dicitur, *Veneruntque duo Angeli Sodomam*; ergo illi qui Abraham apparuerunt Angeli, erant personas Dei sustentantes. Responderi potest, duos, qui abierunt Sodomam fuisse veros Angelos, et in eis non apparuisse Deum, sed tantum in tertio, qui Sodomam ivit, illumque non fuisse Angelum, sed ipsum Deum, aut Dei Filium, qui tantum loquebatur ad Abraham, quando loquebatur ut Deus, et ad illum solum etiam loquebatur Abraham quando, ut Deum et Dominum illum recognoscebat. Alii vero duo viri erant ministri Dei, quos Sodomam misit, etc. Sed hæc evasio supra impugnata est argumentis Augustini: et præsertim quia etiam Loth in illis duobus viris, qui sibi apparuerunt, unum Dominum recognovit, dicens, *Quæso, Domine mi*. Item quia ipse Moyses ait, *Igitur Dominus pluit super Sodomam, etc., a Domino*, et infra: *Cum subverteret Deus civitates, recordatus Abraham, liberavit Loth*. Item quia inter illos tres viros nulla inæqualitas indicatur, ut latius Augustinus prosequitur. Addo denique, Paulum ad Hebr. 13, significare, omnes illos viros, quos Abraham hospitio recepit, fuisse Angelos qui sub specie virorum eum latuerunt, et ita locum illum Chrysostomus et alii ibi exposuerunt, et Augustinus, locis supra citatis, et serm. 66 et 70, de Tempore. Igitur utraque apparitio mediis Angelis facta est, licet ambæ divinæ fuerint. Idemque confirmatur ex alia apparitione facta Abraham, Genes. 22. Nam cum vellet sacrificare filium, Angelus de cælo clamavit, et præcepit ei, *Ne extendas manum super puerum*, et nihilominus addit statim: *Nunc cognovi quod timeas Deum, et non pepercasti filio tuo propter me*. In quibus verbis aperte loquitur Deus, id est, Angelus in persona Dei. Neque potest negari, quin de proprio Angelo ibi sermo sit, tum quia illi tribuitur proprium angelicum ministerium: tum quia postea loquitur, referendo verba Dei, *Per memetipsum juravi, dicit Dominus*; tum denique quia nulla est necessitas, vel ratio propriam vocis significationem evertendi. De quo videri potest Augustinus, l. contra Adimant., cap. 9.

31. *Probatur tertio*. — Tertio afferre possumus apparitiones factas Jacob, Gen. 28 et 31, ac 32. Nam in priori, *Vidit Dominum innixum scalæ, dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham*. Et postea, c. 31: *In somnis audivit eundem dicentem sibi: Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et votum vocisti mihi*. Et tamen in eodem capite, et de eodem somno

loquens Jacob ait: *Dixitque Angelus Dei ad me in somnis*. Ex quo contextu manifeste constat, et fuisse Angelum, qui in somno locutus est Jacobo, et dixisse illi verba, quæ solus Deus, vel alius loquens in persona Dei dicere poterat; neque refert, quod hæc visio non fuerit externa, sed imaginaria, cum fuerit in somnis, quia eadem est utriusque ratio, tam quoad ministerium, quam quoad modum loquendi tanquam verus Deus, etiamsi per Angelum verba proferantur, unde fit etiam verisimile, virum illum, cum quo luctabatur Jacob, cap. 32, fuisse Angelum in corpore assumpto, etiamsi Deus seipsum nominet, cum ait: *Contra Deum fortis fuisti*, quod et ipse Jacob recognovit, cum dixit: *Vidi Deum facie ad faciem*. Illa ergo apparitio per Angelum proxime facta est: nec aliud decens, aut divinæ majestati conveniens fuisse videtur.

32. *Probatur quarto*. — Quartum argumentum sumi potest ex apparitione facta Moysi in rubo, Exod. 3. Nam illam fuisse divinam, satis supra probatum est, factam vero esse per Angelum docuit Stephanus, Actor. 7, dicens de Moysi: *Apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi*, et statim addit, locutum fuisse illi Dominum dicentem: *Ego sum Deus Patrum tuorum, etc.* Hoc autem argumentum ab aliis auctoribus enervatur, dicendo nomine Angeli non significari spiritum creatum, sed simpliciter Dei nuntium, et ita positum esse ad indicandum Filium Dei, qui in carne assumenda futurus erat maximus Dei nuntius, et magni consilii Angelus. Simplicior autem sensus est ut de proprio Angelo, Dei ministro, et spiritu creato fit sermo, ut Augustinus, Gregorius, et alii Patres intellexerunt; tum quia ille est sensus maxime proprius, et in significatione communiter usitata, et retinenda, quando ex circumstantiis litteræ, seu ex materia, et contextu sermonis aliud non constat; tum etiam quia statim Stephanus addit, *Hunc Moysen Deus principem, et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo*. Unde constat Angelum illum, de quo dicitur, Exod. 12, *præcessisse castra Israel*, et c. 23, 32 et 33: *Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, et custodiat te in via, etc.* Eundem (inquam) Angelum fuisse, qui in rubo Moysi apparuit: non est autem verisimile, ipsummet Dei Filium fuisse immediate, et in persona sua missum, ad custodiendum, et dirigendum populum Israel in terram promissionis, sed fuisse aliquem creatum spiritum, imo neque ex supremis fuisse, sed for-

tasse ex Principibus, vel ad summum ex virtutibus: ergo etiam Angelus creatus fuit, qui immediate, et per se Moysi in rubo apparuit.

33. *Probatur quinto*. — Quintum argumentum sumitur ex alia apparitione Dei facta Moysi in monte Syna, Exod. 19, quando vocavit eum Dominus de monte, et dixit: *Hæc dices filiis Israel, cum aliis, quæ usque ad 34, referuntur, et postea in cap. 40, iterum Deus ad Moysen loquitur, et in omnibus illis locis nulla fit mentio Angeli, cujus interventu Deus loqueretur: et nihilominus Stephanus, Actor. 7, de Moysi ait: Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Syna, et cum Patribus nostris*. Idemque argumentum est, quod Deus in illo sermone cum Moysi habito legem veterem illi tradidit, et nihilominus Paulus ad Galat. 3, dicit, quod lex fuit ordinata per Angelos, ubi Chrysostomus sub disjunctione exponit, *per Angelos, id est, per Sacerdotes, vel per veros Angelos legis ministros*; idemque habet Theophylactus. Sed uterque magis inclinatur in posteriorem partem, quod de propriis Angelis Paulus loquatur, quæ sola sine dubio, est vera expositio: nam est nimis metaphorica, et sine fundamento, præsertim cum idem Paulus ad Hebræos 1, de eadem lege loquens dicat: *Si enim qui per Angelos factus est sermo*; ubi dubitari non potest, quin de propriis, et veris Angelis loquatur; nam de illis locutus fuerat in toto capite primo, præferens Angelis Christum, dicensque: *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit, etc.* Et de illis concludit in eodem capite: *Omnes sunt administratorii spiritus, et inde infert in c. 2, digniorem esse legem gratiæ datam per Filium lege Moysi quæ per Angelos data est, et in eodem capite iterum, atque iterum semper de eisdem Angelis loquitur: ergo eodem modo de Angelis loquitur ad Galat. 3.*

34. *Progreditur proximum quintum argumentum*. — Atque ita intellexerunt dicta Pauli testimonia Theodoretus in utroque loco, et Hieronymus, ad Galat. 3, et tradit Dionysius, dicto, c. 4, de cælest. Hierar., et Augustinus, l. 10, de Civit., cap. 13 et 15, ubi etiam verba Stephani intelligit. Item Cyrillus, lib. 8, Thes., c. 2, a medio, expendens præcipue locum ad Hebræos. Non conveniunt autem dicti Patres in explicando ministerio, quod in lege tradenda Angeli habuerunt, nam Chrysostomus et Theophylactus insinuant solum interfuisse tanquam testes, et ministros facientes signa, ut somtum tubæ, etc. Unde fieri potuit, ut lex

immediate ab ipso Deo lata fuerit, et consequenter, quod Deus ipse immediate, et per se apparuerit, sed tamen Paulus satis videtur ministerium explicasse, cum dixit: *Si enim qui per Angelos factus est sermo, ministerium ergo fuit facere sermonem, et formare voces, per quas lex illa lata, et promulgata est; unde Cyrillus supra recte dixit, Angeli legem administrarunt, per eos enim dictata est, Filius vero Evangelium prædicavit, ubi tacite ponderat antithesim Pauli, qui ministerium Angelorum in lege tradenda ministerio Christi opponit. Unde addit Cyrillus: Sed melior (dicit Apostolus) Angelis Filius est, quare majora, melioraque administravit, nemo enim ignorat parva parvis et magna magnis committi.*

35. *Objectio solvitur*. — Dices quomodo fieri potuit, ut per plures Angelos eadem lex tradita, id est, prolata fuerit, sicut illa verba indicant, *ordinata per Angelos*. Respondeo imprimis, non oportere, ut per plures Angelos lex data fuerit, nam Stephanus in singulari dixit: *Moysen fuisse in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Syna*. Nec est novum in Scriptura, et in vulgari etiam sermone, ut quod fit ab uno alicujus multitudinis, in plurali a talibus factum dicatur, cujus rei multa exempla afferunt Patres, in hunc modum explicantes, quod, Matth. 27, et Marc. 15, dicunt latrones Christum in cruce pendentem blasphemasse, ut videre licet in Augustino, lib. de consen. Evang., cap. 16, Ambrosio, in Luc. 23, Hieronymo, in Matth. 27, sic ergo dici potuit lex ordinata per Angelos, etiamsi unus tantum fuerit minister ejus. Præterea dici potest, quod licet per unum Angelum lex promulgata fuerit alii etiam cooperabantur ministrantes promulgationi ejus, faciendo signa, et mirabilia, quæ in illius promulgationis solemnitatibus facta fuerunt. Ac denique licet deus, unum solum Angelum immediate totam legem promulgasse (quod incertum est), nihilominus potuerit esse ordinata per plures, quia ille, qui fuit proximus præco, non immediate a Deo illam didicit, non erat ex assistentibus, sed ex his, qui mittuntur, et exterius ministrant ut ex opere ipso manifestum est: et ideo per superiores Angelos ad illum descendit, juxta doctrinam de illuminatione Angelorum superius datam, et ita interventu multorum Angelorum illa lex a Deo ad homines derivata est. Ergo est ex prædictis Scripturis manifestum, apparitiones divinas, in quibus Deus ipse apparebat, et loquebatur, per Angelos factas esse.

36. *Probatum deinde secunda pars sententiae posita in num. 29. — Primo.* — Hinc vero ulterius addimus, omnes apparitiones Dei in veteri Testamento, etiamsi in eis Angelorum mentio non fiat, ipsorum ministerio factas esse, et ita neque Deum secundum se, nec Trinitatem, neque ullam ex personis divinis, aliquando per se, et immediate corpus sumpsisse, sub quo hominibus appareret, vel immediate loqueretur. Hæc est sententia Dionysii, Augustini, et aliorum, quos retuli, et quamvis non possit ita directe, et positive (ut sic dicam) ex Scriptura probari, sicut prior pars, nihilominus per argumentum negativum, supposita generali lege divinæ providentiæ, sufficienter probatur in hunc modum; quia in Scriptura nunquam dicitur Deus apparere sine inventu angelici ministerii, sed ad summum in aliquibus locis dicitur apparere, vel loqui, nulla facta mentione ministerii angelici, ut Daniel. 3, in fornace ignis, et Genesis 3 et 4, in apparitione facta primis parentibus, et Caino, et in aliis factis Abrahamæ, Genesis 12, 15 et 17, et Jacob, Genesis 23, juxta probabiles expositiones supra datas, et in factis Moysi, et Aaron, Exod. 4, et similibus. At vero quamvis in hujusmodi locis non exprimat angelicum ministerium, cum illud non excludat, a nobis intelligendum est, primo ex locis ejusdem Scripturæ in eadem alibi declaratis; tum quia apparitiones gravissimæ, et quæ maxime videntur propriæ Dei (ut sunt factæ Moysi, Exod. 3 et 19), quamvis absolute et sine Angelorum mentione narrentur, nihilominus alibi explicantur factæ per Angelos, ut vidimus; tum etiam quia sæpe in eodem loco, ubi dicitur apparere Angelus, paulo post declaratur Deum esse, qui per Angelum apparet, ut Genesis 18, 19, 21, 22 et 31, ut explicatum est: ergo tacite nos docet Scriptura, ita esse accipiendas alias apparitiones DEI, quamvis non ita expresse declarentur; sicut Gregorius dixit, Christum unam, vel alteram parabolam declarasse, ut inde alias intelligere, et applicare disceremus.

37. *Probatum secundo.* — Secundo quia alias sequeretur, quoties Deus dicitur apparere, aut loqui, et nihil aliud explicatur, Deum per se tantum, et sine inventu Angeli apparere, aut loqui: ut, verbi gratia, quando, Exod. 4, Dominus Moysi occurrit, quasi volens occidere eum, et quando ibidem apparuisse dicitur Aaroni mandans, ut fratri occurreret, Deus non per Angelum, sed per seipsum apparuisset, te quoties dicitur locutus Patriarchis, aut Prophetis, intelligendum id esset absque ministe-

rio angelico: hæc autem incredibilia sunt; ergo dicendum potius Deum semper apparuisse per Angelos, licet in Scriptura id expresse non declaretur. Prima sequela patet, quia non est major ratio de quibusdam apparitionibus, quam de aliis, quantum est ex tenore verborum Scripturæ: nam supponimus esse sermonem de illis omnibus, et solis apparitionibus, in quibus dicitur Deus apparere, et ministerium angelicum omnino tacetur, nec ex parte materiæ magis, vel minus gravis potest discrimen constitui: quia ostensum est, in gravioribus rebus seu occasionibus apparitiones DEI factas esse per Angelos, et sæpe ita esse explicatum in aliis locis sacre Scripturæ, licet in prima historica narratione id non fuerit explicatum, et hinc etiam probatur minor, tum quia gravissimas apparitiones, et majora Dei beneficia, vel mysteria continentis Deus fecit per Angelos; ergo non est credibile ad res inferiores, et quasi communis, et ordinariæ gubernationis Israelitici populi, vel alios effectus privatos perficiendos, DEUM per seipsum, et non per Angelos apparuisse; tum etiam quia supra ostensum est, Deum semper illuminasse homines per Angelos, quando per alios homines illos non docuit: ergo idem cum proportionem de apparitionibus dicendum est, quia Scriptura eodem modo loquitur, dicens: *Dixit Deus, locutus est Deus, vel apparuit Deus.*

38. *Probatum tertio a priori.* — Tertio, ratio a priori sumitur ex regula Dionysii, et Augustini, et theologorum, quod Deus administrat res medias per supremas, et infimas per medias, quando id convenienter fieri potest, sed ita potest in præsentem fieri, ut est manifestum, tum ex dictis supra de assumptione corporum ab Angelis, tum ex proxime dictis de præcipuis apparitionibus divinis in priori parte assertionis; ergo ita semper factum est. Neque possumus cum fundamento exceptionem facere, solum ex eo quod sacra Scriptura non declarat tale ministerium, sed necessarium erit, vel ut positive illud excludat, vel ut tale sit opus, quod in apparitione fit, ut per Angelos fieri non possit, quod de sola apparitione per hypostaticam unionem ad corpus dici potest, ut capite sequenti videbimus. Unde merito notat Augustinus, secundo de Trinitate, cap. 11, et indicatur a Paulo ad Hebræos 1 et 2, prærogativam novi Testamenti esse, quod in hoc tempore locutus est nobis immediate Deus ipse in assumpta natura, prius vero per Angelos prophetis, per Prophetas vero hominibus locutus est.

39. *Ad fundamentum ex Scriptura in n. 27. — Ad conjecturam ibidem adductam respondetur primo.* — Fundamentum igitur contrariæ sententiæ ex dictis solutum est; nam indicium illud, et quod sæpe apparitio tribuitur Deo, nulla facta mentione Angeli, nullum est, ut dixi, quia non est necesse, ut Scriptura omnia ubique explicet; solum adverte, quando in Scriptura narratur apparitio Angeli, et non tribuitur DEO, nec verbis expressis, nec aliis signis supra positis, tunc recte colligi, non Deum, sed solum Angelum apparere. Quia Dei apparitio est altior, et specialior, et ideo si specialiter non indicatur, ex inferiori colligi non potest. E contrario vero cum Deus apparere dicitur, quia superior Dominus est, non excludit ministrum, sed potius tacite illum includit. Alia etiam conjectura, quod quando fit mentio apparentis Dei, et Angeli, nomen Angeli Deo ipsi tribuatur, nulla etiam est; tum quia in multis probavimus sermonem esse de Angelo creato, vereque Deo ministrante: tum etiam quia nomen Angeli non potest tribui Patri, aut toti Trinitati, et tamen Deus, qui apparet, sæpe est Pater, vel tota Trinitas, ut Gen. 18, Exod. 3, cum tamen etiam tunc ille, qui loquitur, Angelus appelletur: tum etiam quia nec Filius Dei dicitur Angelus, nisi ratione Incarnationis, quia nomen nuntii, non ut Deo, sed tantum ut homini illi competit, et ideo licet ante Incarnationem prædictus fuerit futurus Angelus, id est, nuntius utique per Incarnationem, nihilominus ante illam, et pro illo tempore non potuit proprie vocari Angelus, neque est locus in veteri Testamento, ubi nomen Angeli Verbo sit attributum in illo sensu, et pro illo tempore, nam Isaias, cap. 9, loquitur de tempore futuro, et prophetando.

40. *Respondetur secundo.* — Melius ergo exponunt Augustinus et Gregorius, locis citatis, Angelum interdum loqui in propria persona, interdum vero, ut gerendo personam Dei; et ideo aliquando etiam loqui ut ministrum, referendo verba Dei, ut cum ait: *Hæc dicit Dominus*, vel quid simile, aliquando vero ut gerentem personam Dei, ipsumque repræsentantem. Quod nobis etiam Christi ministris contingit: nam in tremendo sacrificio prius referendo loquimur: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem*, etc. Cum autem ad verba consecrationis pervenimus, Christi personam induimus, et illam gerendo dicimus: *Hoc est*, etc. Et similiter in sacramentali iudicio, prius ut ministri in propria persona orationem præmittimus: absolviendo autem personam

Christi subimus, et in regis ministris id usitatum est, ut constat, unde fit ut interdum Patres antiqui Angelos sibi apparentes Dominum vocarent, ut vidimus, non quia putarent, Angelum esse Deum, aut Deum Angelum, sed quia tunc in Angelo Deum sibi loquentem aspiciabant, et ad illum sermonem dirigebant, eumque adorabant principaliter.

41. *Pro confirmatione allata in ipso n. 17, tria dubia proponuntur. — Explicatur primum dubium.* — In confirmatione vero illius fundamenti petitur, ut nonnulla breviter dubia explicemus, quibus resolutio posita magis declaretur. Primum est, quod sit ministerium, quod Angelus in hujusmodi apparitionibus Dei exhibet. Secundum est, an tunc dicendus sit Deus assumere corpus, vel solus Angelus. Tertium cur dicatur tunc apparere Deus, et an solus ipse, vel etiam Angelus appareat. Ad primum respondeo, in his apparitionibus aliquam efficientiam necessario intervenire, ut est per se notum. Duplex autem illa est. Prima in corpore formando, per quod res spiritualis aliquo modo sensibus objicitur. Secunda est in operationibus, vel mutationibus, quæ per tale corpus fiunt, ut sunt loqui, ambulare, etc. Dicimus ergo, quando Deus apparet in corpore visibili, utramque efficientiam fieri proxime, et immediate ab Angelo, Deo concurrente tantum generali concursu, vel naturalis ordinis, vel aliquando supernaturalis, si ad formationem corporis, vel aliquam ejus qualitatem, aut extraordinariam operationem necessarium sit. Hoc solum probatur, quia tota hæc efficientia possibilis est Angelo, ut ex libro quarto, constat: hujusmodi autem potestate supposita, ad convenientem ordinem providentiæ spectat, ut Deus per causas secundas et ministros suos operetur, cum commode potest.

42. *In dubio secundo sententia affirmans. — Negans verior. — Primum ejus fundamentum.* — Ad secundum: auctores prioris sententiæ necessarium putant, Deum corpus assumere, ut apparere dicatur: ut autem corpus assumat, necessarium putant, ut solus, et immediate efficiat, quidquid in tali apparitione circa corpus assumptum fit. Alii vero communiter negant, Deum assumere hæc corpora, sub quibus apparet: sed ratio non eadem redditur. Gabriel supra citatus ait, Deum assumere corpus sub quo apparet, quia non est in illo definitive, et Scotus, in eadem dist. 82, idem indicat: nam ad corporis assumptionem videtur postulare existentiam in illo definitive. Imo etiam D. Thomas, 1 par., q. 51, art. 3, ad 3,

ait, Angelum moveri per accidens in assumpto corpore, quod supponit esse in illo definitive: neutrum autem Deo convenire potest. Non tamen dicit, conditionem illam esse necessariam ad corporis assumptionem. Hæc vero ratio conveniens non est, quia ut aliquis spiritus corpus assumat, non est necessarium, ut in illo sit definitive; tum quia Verbum incarnatum corpus sumpsit, et tamen non est in illo definitive, cum Verbum sit ubique, et non corpus: tum etiam quia Angelus potest non esse definitive in corpore assumpto, quia locus illi adæquatus major est, quam corpus assumptum, unde potest simul esse in corpore assumpto, et in aliis corporibus illi propinquis intra sphaeram sui loci adæquati; tum præterea qui nulla est ratio, ob quam illa conditio sit ad corporis assumptionem necessaria: nam per se necessariam est ut assumens sit intra assumptum; quod autem sit etiam extra illud, vel non sit ad assumptionem, est impertinens. Unde si vera esset sententia, dicens Deum immediate apparere in his visionibus sine intermediis Angelis, satis consequenter diceretur Deus assumere tale corpus non per unionem hypostaticam (hanc enim præter Incarnationem Deo tribuere hæreticum est), sed per aliam extrinsecam, ut motoris ad mobile, vel similem qualem supra de Angelis assumptibus corpora diximus.

43. *Secundum fundamentum.*—Alii ergo rationem reddunt ex argumento facto, nostra sententia supposita. Quia assumere est ad sumere, unde includit efficientiam, et terminationem circa rem assumptam: quia ergo principium efficiens illam assumptionem non est Deus, sed Angelus, ideo non assumit Deus corpus, sed Angelus: sed contra hanc rationem statim occurrit, quia licet Angelus sit causa proxima illius assumptionis, etiam Deus efficit illam, ut causa quidem universalis, in suo tamen genere immediate efficiens, ac per se; ergo ex parte efficientiæ illa sufficit ad assumptionem, si alia conditio necessaria non deest. Nulla autem deesse videtur, quia illa efficientia, vel assumptio non terminatur ad unionem physicam, et per se rei assumptæ cum assumente, sed ad unionem extrinsecam cum aliqua representatione: sed hoc modo etiam corpus illud unitur Deo, seu divinæ personæ, quæ apparere dicitur; ergo tam proprie assumit corpus, sicut Angelus dicitur illud assumere, seclusis aliquibus imperfectionibus, nam Angelus ita potest corpus assumere, ut intra illud definiatur, et cum illo, seu ad mo-

tum illius quasi per accidens moveatur, quod divinæ personæ possibile non est propter immensitatem; unde si quis ita loquatur, fortasse non multum errabit.

44. *Fundamentum verum.*—Nihilominus tamen melius dicitur, Deum non assumere talia corpora. Primo, quia talis denominatio includit habitudinem ad proximam causam efficientem juxta communem, et usitatum modum loquendi, et ideo ad illam non sufficit concursus solius causæ primæ, et universalis. Deinde quia (ut libro quarto dixi) Angelus non dicitur assumere omne corpus, quod movet, sed illud in quo se gerit, ut intrinsecum principium motuum, et actuum talis corporis; Deus autem non ita se gerit in hujusmodi corpore, sed Angelus est, qui vicem gerit, quasi proximæ, et intimæ formæ, et ideo assumptio talis corporis Angelo, et non Deo tribuenda est. Denique non videtur posse negari tale corpus ab Angelo assumi: non assumitur autem a duobus; ergo Deus non dicitur proprie illud assumere.

45. *Tertium dubium expeditur.*—*Declaratur.*—Tunc vero urget tertia interrogatio, cur dicatur Deus apparere sub tali corpore, si non assumit illud? Responsio communis est, Deum dici tunc apparere, quia repræsentatur specialiter per illam speciem visibilem oculis objectam, sicut dicitur quis apparere in sua imagine, ad quam representationem, seu apparitionem non est necessarium, quod sit auctor, vel effector suæ imaginis, et sic etiam Imperator dicitur apparere in scena, quando alterius personam gerit, ac repræsentat; nam ut quis dicitur apparere, non est necessaria (ut sic dicam) activa ejus repræsentatio, sed passiva, id est, ut per actionem, habitum, aut gestum repræsentetur. Quæ responsio vera quidem est, oportet autem addere, non quamcumque representationem sufficere, ut res dicatur apparere, eo modo quo dicitur apparere Deus; nam per imaginem, vel per historionem res etiam absens repræsentatur. Deus autem cum apparet, non ut absens, sed ut intime existens in re, sub cujus specie apparet, repræsentatur, ut quando apparuit in igne rubi, ut ibi realiter præsens repræsentabatur, et sic de aliis. Ideoque dicendum est, in his apparitionibus semper repræsentari Deum ut præsentem realiter, et sub illa externa specie latentem, nec obstat, quod etiam Angelus ibi existens, seu movens, aut loquens repræsentatur: quia sicut in ipsomet Angelo intime est Deus, ita per eandem externam speciem,

simul potest repræsentari Angelus, ut proximum movens, et Deus, ut in toto illo, quod apparet, intime existens, et inhabitans. Et ita dixit Augustinus, dicto cap. 9, contra Adiman, id quod apparet, dici Deum, propter inhabitantem personam Dei, et Angelum, ex persona servientis creature.

CAPUT XXI.

UTRUM IN NOVO ETIAM TESTAMENTO DEUS PER MINISTERIUM ANGELORUM HOMINIBUS APPARUERIT, ET CUIUS ORDINIS HI ANGELI SINT.

1. *Expeditur prius apparitio per Incarnationem.*—In præcedenti capite de antiquis apparitionibus Dei, quæ Incarnationem Christi præcesserunt, diximus: tunc de tempore post incarnationem, quod novi Testamenti vocamus, dicendum superest. Non loquimur autem in præsentem de illa singulari, ac ineffabili apparitione, per quam, ut ait Paulus ad Titum 2, apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, etc., c. 3. Apparuit benignitas, et humanitas Salvatoris nostri Dei, Et Joannes, 1 ep., c. 4: *Annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, et apparuit nobis.* De illa enim dubium non est, quin fuerit vera Dei apparitio: nam *per illam in terris visus est, et cum hominibus conversatus est*, Baruch. 3. Per illam autem non omnes personæ divinæ, sed solus Filius seu Verbum Dei apparuit, quia solum *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*, Joan. 1, *Solusque Filius apparuit, ut dissolvat opera diaboli*, ut idem ait ep. 1, c. 3. Hæc autem apparitio longe altior est a cæteris omnibus, quia non in sola imagine, seu specie hominis, sed in vera, ac reali humanitate, nec per accidentalem unionem, sed per substantialem, et hypostaticam facta est: et per eum vera hypostasis composita est, quæ hominis operationes exercere, et passiones libere suscipere potuit. Quæ omnia secundum fidem catholicam nota sunt. Unde fit etiam certum, hanc apparitionem immediate per ipsum Filium Dei factam esse, sine proprio, seu proximo Angelorum ministerio. Quia sola Trinitas sine interventu Angeli illam unionem effecit: ac efficere potuit, ut in primo tomo de Incarnatione, disp. 10, sect. 1, ostensum est, et solum Verbum illam terminavit, ut in eodem 1 t., disp. 7, sect. 4, diximus. Dixi autem *sine proprio ministerio Angelorum*, quia remote ministravit Gabriel annuntiando mysterium, et consensum Vir-

ginis postulando, illud autem ministerium fuit (ut ita dicam) quasi morale, et extrinsecum: at vero ad ipsam formationem corporis assumendi, nullum physicum ministerium etiam remotum Angeli habuerunt, ut in 2 tom., 3 part., disp. 10, dictum est.

2. *Duplex sensus questionis hujus capituli propriæ.*—Hac ergo supposita apparitione, duobus modis intelligi potest, Deum apparuisse hominibus extra Incarnationem et post illam, scilicet, vel ut Deus est tantum, vel ut Deus, et homo est, seu intelligi potest talis apparitio de persona Patris, aut Spiritus sancti, vel tantum de persona Verbi, non secundum se, sed ut Incarnati, seu de apparitione Christi. Nam de Verbo secundum divinitatem solam, certum videtur, nunquam apparuisse post Incarnationem, nisi per humanitatem assumptam, vel per aliquam speciem, quæ ipsum sub humanitate repræsentaverit, ut ex dicendis patebit. Dicemus ergo prius de apparitionibus aliarum divinarum personarum, et deinde de apparitionibus Christi.

3. *Tractatur primus sensus.*—*Prima sententia negans.*—*Probatur.*—De Patre igitur, et Spiritu sancto, et consequenter de Deo, ut Deus est, aliqui insinuant non apparuisse unquam in novo Testamento, ac subinde in illis questionem propositam locum non habere. Fundari potest hæc opinio, quia Deus nunquam visibiliter apparuit hominibus, nisi sub specie, aut figura humana, sed in novo Testamento nunquam Pater, vel Spiritus sanctus sub specie hominum visi sunt; ergo nunquam hoc tempore apparuerunt. Consequentia optima est, et minor supponitur ut certa, quia tales apparitiones illarum personarum divinarum in novo Testamento non leguntur, et si quæ leguntur in historiis Ecclesiasticis factæ sub humana forma, sunt solius Christi, non aliarum personarum. Major ergo probatur, quia in veteri Testamento nunquam legitur Deus apparuisse, nisi sub forma humana, ut patet de apparitionibus factis Adæ secundum Augustinum, et Abrahamæ, Loth, Jacob, ut constat ex Scriptura, et ratio reddi potest, quia non decebat Deum apparere sub specie alicujus bruti, seu animalis irrationalis, cujus conditio, et valde aliena est a divina natura, et ad actiones Deo consentaneas deservire non potest; ergo multo majori ratione non decebat apparere Deum sub specie aliqua rerum inanimatarum; ergo solum in specie hominis apparet Deus, et confirmatur: nam boni Angeli tantum apparent sub specie hominis, solusque malus